

उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांमध्ये ताण व चिंता या मानसिक घटकांची सध्यस्थिती : एक अभ्यास

सौ. सुजाता हरिभाऊ कांबळे,

संशोधक विद्यार्थी, शिक्षणशास्त्र संकुल,
स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड, महाराष्ट्र
ई-मेल – shkamble26@gmail.com

डॉ. खुरपे जी. टी.

प्राचार्य,
जयक्रांती अध्यापक महाविद्यालय,
जिल्हा लातूर

सारांश – सदरील संशोधनात उच्च शिक्षण घेणार्या विवाहित महिलांमध्ये ताण व चिंता या मानसिक घटकांचा अभ्यास केला आहे. ताण हा प्रत्येकाच्या जीवनात कोणत्या तरी स्वरूपात उपलब्ध असतो. त्यामुळे विद्यापीठ स्तरावरील विवाहित महिलांमध्ये विविध प्रकारच्या समस्या जाणवत असतात. भारतीय समाजातील पारंपारिक घटकामुळे विवाहित महिलांना शिक्षण घेण्यासाठी खूप मोठ्या प्रमाणात अडचणी जाणवत असतात. त्याचबरोबर त्यांना त्यांची शैक्षणिक प्रगती करताना अडचणी असतात. सगळ्याच अडचणी लगेचच सोडवता येत नाहीत काही अडचणी विविध मार्गाने सोडवाव्या लागतात तर काही घटकात समायोजन साधावे लागते. उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांचे प्रमाण अगोदरच कमी असल्याने आणि ज्या विवाहित महिला शिक्षण घेत आहेत त्यांनातरी शिक्षणातून समाजाच्या प्रवाहात टिकवणे ही सरकार बरोबर शिक्षण व्यवस्थेची जबाबदारी आहे. विवाहित महिला उच्च शिक्षण घेताना खूप मोठ्या प्रमाणात ताण तणावाखाली नेहमी असतात. त्यामुळे त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासावर मोठ्या प्रमाणात परिणाम होत असतो. त्यामुळेच त्यांची शैक्षणिक प्रगती हि काही प्रमाणात खुंटते. कौटुंबिक ताण तणावातून कुटुंबाची परवानगी मिळवणे जिकीरीचे असते. त्यासाठी खूप काही सोसावे लागते. आणि सामायोजनही साधावे लागते. म्हणूनच उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांची मानसिक घटक ताण व चिंता ची सध्यस्थिती अभ्यासणे गरजेचे असल्याने संशोधनेने सदरील विषयावर संशोधन केले आहे. सदरील संशोधनात स्व निर्मित चेंक लिस्ट या संशोधन साधनाचा वापर केला असून संशोधन विश्लेषण करण्यासाठी मध्यमानाचा वापर केला आहे. वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर केला आहे.

महत्त्वपूर्ण शब्द :- विवाहित महिला, उच्च शिक्षण, चिंता व ताण घटक.

१ प्रस्तावना :

भारतात एकविसाव्या शतकात विवाहित महिलांना शिक्षण घेण्यासाठी विविधांगी समस्यांना सामोरे जावे लागते. परंतु त्यांना शिक्षण घेण्यास मुक्त स्वतंत्र हे त्यांच्या कुटुंबातील कोणतेही सदस्य देत नाहीत. कुटुंबातील घरघुती कामे व्यवस्थितपणे पार पाडण्यासाठी महिलांवर खूप मोठी जबाबदारी असते. आणि ती त्यांना पार पाडाविच लागतात. त्यात कुचराई किंवा काटकसर करता येत नाही किंवा काम सोडून शिक्षणाचा अभ्यास करता येत नाही किंवा तशी त्यांना सूटही कुटुंबातील सदस्य देतही नाहीत. त्यामुळे विवाहित महिलांना कमी जास्त प्रमाणात ताण मिळत असतो. समाजातील स्पर्धा आणि अनिश्चित रोजगार असल्याने ताण व चिंता या घटकाची निर्मिती अपोआप होत असते. त्यानुसारच अधिकाधिक जीवन हे ताणग्रस्त होत आहे. त्यामुळे देशापुढे विविध समस्यांचा धोका वाढत आहे. त्यातूनच विविध भावनिक आणि शारीरिक आजार उत्पन्न होत आहेत. हैतील पाल या अमेरिकन मानसशास्त्रज्ञानी केलेल्या अभ्यासानुसार अमेरिकेत ८९% व्यक्ती अत्युच्च ताणाखाली वावरत असतात. एकविसाव्या शतकातील सर्वात गंभीर समस्या जर कोणती असेल तर ती ताण आणि चिंता हे आहे. उच्च शिक्षित विवाहित महिलांना मानसिक ताण हा सध्याच्या धावपळीच्या युगात वाढती स्पर्धा, अस्थिरता, आर्थिक प्रश्न, कौटुंबिक चिंता, सामाजिक वातावरण, लैंगिक समस्या, आजारपण यातून निर्माण होणार्या शैक्षणिक समस्या जाणवत असतात. त्यातून मनोशारीरिक व्याधी निर्माण होत आहेत. या सर्व बाबींचा परिणाम देखील विवाहित महिलांच्या व्यक्तिमत्त्वावर होत असतो. त्यामुळे संशोधनेने उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांमध्ये ताण व चिंता या मानसिक घटकांची सध्यस्थिती अभ्यास केला आहे.

२ समस्या विधान :

उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांमध्ये ताण व चिंता या मानसिक घटकांची सध्यस्थिती – एक अभ्यास

३ संशोधन उद्दिष्टे :

१. उच्च शिक्षण घेणार्या विवाहित महिलांना ताण या मानसिक घटकाच्या सध्यस्थितीचा अभ्यास करणे.
२. उच्च शिक्षण घेणार्या विवाहित महिलांना चिंता या मानसिक घटकाच्या सध्यस्थितीचा अभ्यास करणे.

४ संशोधन गृहीतके :

१. उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांच्या ताण घटकाची सध्यस्थिती व्यवस्थित नाही.
२. उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांच्या चिंता घटकाची सध्यस्थिती व्यवस्थित नाही.

५ संशोधन पद्धती व साधन :

१. सदरील संशोधनात सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे.
२. सदरील संशोधनात चेक लिस्ट या साधनाचा वापर करण्यात आला आहे.

६ संशोधनाचे विश्लेषण :

सदरील संशोधन विश्लेषण करण्यासाठी मध्यमानाचा वापर करण्यात आला आहे.

घटकाचे नाव	विवाहित महिला		घटक संख्या	एकूण प्रतिसाद व शेकडेवारी				मध्यमान	
	ग्रामीण	शहरी		ग्रामीण		शहरी		ग्रामीण	शहरी
शारीरिक अवस्था घटक	२७८	२७८	६	होय (९०९) ५४.५०%	नाही (७५९) ४५.५०%	होय (८९८) ५३.८४%	नाही (७७०) ४६.१६%	१.४५५	१.४६२
एकूण	५५६			(१६६८) १००.००%		(१६६८) १००.००%			

* ग्रामीण व शहरीतील प्रतिसादातील आलेल्या मध्यमानानुसार स्वीकार करण्यात आला आहे.

७ संशोधन निष्कर्ष:

- गट क्र अ वरून असे दिसून येते कि बहुतांश शहरी भागातील विवाहित महिलांना शारीरिक अवस्था घटक ताण जास्त प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे आढळून आले आहे.
- गट क्र ब वरून असे दिसून येते कि बहुतांश ग्रामीण भागातील विवाहित महिलांना मानसिक अवस्था घटक ताण जास्त प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे आढळून आले आहे.
- गट क्र क वरून असे दिसून येते कि बहुतांश ग्रामीण भागातील विवाहित महिलांना व्यक्ती सापेक्ष घटक ताण जास्त प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे आढळून आले आहे.
- गट क्र ड वरून असे दिसून येते कि बहुतांश ग्रामीण भागातील विवाहित महिलांना वर्तन संबंधी घटक ताण जास्त प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे आढळून आले आहे.
- गट क्र ई वरून असे दिसून येते कि बहुतांश ग्रामीण भागातील विवाहित महिलांना कामाशी संबंधित घटक ताण जास्त प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे आढळून आले आहे.
- गट क्र ऊ वरून असे दिसून येते कि बहुतांश ग्रामीण भागातील विवाहित महिलांना चिंता घटक जास्त प्रमाणात उपलब्ध असल्याचे आढळून आले आहे.

८ संशोधन शिफारशी:

- उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांना त्यांचा शारीरिक घटक ताण कमी करण्यासाठी सहकार्य करावे.
- उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांना त्यांचा मानसिक घटक ताण जास्त प्रमाणात देऊ नये.
- उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांना त्यांचा व्यक्ती सापेक्ष घटकात ताण कुटुंबात उपलब्ध नसावा.
- उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांना वर्तन संबंधी घटकातील परिणाम संदर्भात सकारात्मक सहकार्य करावे.
- उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विवाहित महिलांना चिंता घटकासंदर्भात सर्व प्रकारचे सामाजिक साधने साधवे.

संदर्भ :

१. उपासनी एन. के. (१९९६). नवे शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र, श्रीविद्या प्रकाशन पुणे.
२. दांडेकर वा. ना. (१९९४), शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र, विद्या प्रकाशन, पुणे
३. घोरमोडे के. यु. आणि घोरमोडे कलाकृष्ण, (२००८), शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्वे, विद्या प्रकाशन नागपूर.
४. डॉ. वी रा भिंताडे (१९८८), शैक्षणिक संशोधन, नूतन प्रकाशन, पुणे.
५. सुभाष शर्मा (२००६), भारतीय महिलाओकी दशा, आधार प्रकाशन, पंचकुला, (हरियाना)
६. श्रोती निशिकांत (१९८४), स्त्री आणि आरोग्य स्वाती प्रकाशन, पुणे.
७. अष्टेकर शाम, (२०१३), आपले आरोग्य, नेशनल बुक टर्ष ऑफ इंडिया, नवी दिल्ली.